

Медицинские библиотеки Украины – центр знаний и информации
Ukraine's Medical Libraries – Centers of Knowledge and Information
Медичні бібліотеки України – осередок знань та інформації

Р. И. Павленко

Национальная научная медицинская библиотека Украины, Киев, Украина

Raisa Pavlenko

National Scientific Medical Library of Ukraine, Kiev, Ukraine

Р. І. Павленко

Національна наукова медична бібліотека України, Київ, Україна

Доклад посвящен общим проблемам современного этапа построения информационного общества – общества знаний, актуальным вопросам библиотечно-информационного обеспечения специалистов медицинской отрасли. Освещена роль научных медицинских библиотек, их вклад в развитие науки и распространение научных знаний.

The paper addresses the general problems of the present stage of information society – society of knowledge, as well as the current problems of the information support of medical professionals. It highlights the role of scientific medical libraries, their contribution to medical science and dissemination of scientific knowledge.

Доповідь присвячено загальним проблемам сучасного етапу розбудови інформаційного суспільства – суспільства знань, актуальним питанням бібліотечно-інформаційного забезпечення спеціалістів медичної галузі. Висвітлено роль наукових медичних бібліотек, їх внесок в розвиток науки та розповсюдження наукових знань.

Світовий процес переходу від індустріального до інформаційного суспільства (суспільства знань, яке розглядається як вищий рівень інформаційного суспільства), а також соціально-економічні зміни, що відбуваються в усьому світі, вимагають суттєвих змін у багатьох сферах діяльності.

Які ж основні тенденції розвитку бібліотечно-інформаційної інфраструктури сьогодні? Які проблеми хвилюють бібліотечну спільноту?

Розбудова інформаційного суспільства, трансформація його в суспільство знань є особливо актуальною для нашої країни. З появою комп'ютерних технологій, а особливо Інтернету, з'являються нові можливості на шляху створення інформаційного суспільства, заснованого на знаннях – «Knowledge society». Суспільство знань розглядається як вищий рівень інформаційного суспільства.

Ще на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО (Париж, 2003 р.) прийнята рекомендація використовувати термін суспільство знань, основними вимогами якого є орієнтація своєї діяльності на наукоємні технології (*нанотехнології*). В грудні 2005 року в Москві під егідою ЮНЕСКО відбувся Євроазійський інформаційний і бібліотечний конгрес «Суспільство знань: партнерство культури, науки та освіти для інноваційного розвитку».

В побудові суспільства знань ЮНЕСКО виділяє чотири найважливіших принципи: свобода слова; якісна освіта для всіх; всебічний доступ до інформації та знань; збереження та розвиток культурного надбання. Ці питання широко обговорювались на Всесвітніх саммітах (Женева, 2003р., Туніс – 2005р.), Генеральних конференціях ІФЛА, в документах ЮНЕСКО, Європейської комісії та інших міжнародних форумах.

Вже сьогодні на сторінках фахових бібліотечних видань жваво обговорюється тема розробки концептуальної моделі бібліотеки суспільства знань, її місії, функції та структури. Сучасне суспільство характеризується як інформаційне, що здійснює перші кроки на шляху до суспільства знань.

У зв'язку з цим в науковий обіг вводяться зовсім нові терміни «менеджмент знань», «нанотехнології», «нанонаука» та інші.

Головним стратегічним документом, що визначає основні напрямки розвитку інформаційного суспільства в Україні є прийнятий Закон України від 9 січня 2007 року № 537-V «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки», який спрямований на розбудову інформаційного суспільства в Україні, зокрема, тут чітко визначені основні завдання, цілі та напрями його розвитку.

Серед основних стратегічних завдань розвитку інформаційного суспільства, що визначені даним Законом названі:

- розвиток національної інформаційної інфраструктури;
- створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля;
- збереження культурної спадщини тощо.

Передбачається створення: в електронній формі архівних, бібліотечних, музейних фондів та інших фондів закладів культури, формування відповідних інформаційно-бібліотечних та інформаційно-пошукових систем різного спрямування; необхідної технічної і технологічної інфраструктури, електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках та музеях, науково-дослідних установах з визначенням вимоги щодо обов'язкового зберігання в єдиному електронному форматі результатів наукової діяльності та забезпечити вільний доступ до результатів наукових досліджень.

Вагомий внесок в розвиток науки та розповсюдження наукових знань відіграють бібліотечно-інформаційні установи. Створення, представлення та передача наукової інформації шляхом надання доступу широкого кола користувачів до інформаційних ресурсів є першочерговим завданням бібліотек.

Медичні бібліотеки покликані задовольняти наукові, професійні та освітні потреби фахівців медичної галузі, спрямовувати свою діяльність на розширення спектру інформаційних послуг, тим самим забезпечуючи безперервний професійний розвиток лікарів, втілюючи принцип «освіта протягом усього життя», як визначено вищеназваним Законом. Адже, професійний розвиток для лікарів починається з отримання базової медичної освіти і триває протягом усього їх професійного життя.

Збільшення обсягів медичних знань, швидка зміна понять, подій, фактів, явищ в останні роки призвели до підвищення активності користувачів інформації.

Прагнучи задовольнити наукові, професійні та освітні потреби медичних фахівців працівники Національної наукової медичної бібліотеки спрямовують свою діяльність на розширення кола інформаційних та сервісних послуг.

Зберігаючи свої традиційні функції в умовах сучасного інформаційного суспільства, спеціалісти Національної наукової медичної бібліотеки України розробляють та пропонують нові послуги, що ґрунтуються на використанні сучасних комп'ютерних технологій, WEB-технологій, Інтернет, які забезпечують максимальну доступність медичної літератури для читачів-медиків, збільшують можливість задоволення запитів користувачів бібліотеки.

Бібліотеки в оновлюваному суспільстві базуються на новітніх технологіях в бібліотечному менеджменті і раціональному управлінні інформаційними ресурсами, а сучасні бібліотечно-інформаційні системи є одним з головних чинників оновлення всього суспільства.

Саме наукові фонди бібліотек відіграють значну роль на шляху до передачі знань. Це і публікації у наукових, фахових журналах; матеріали наукових заходів: конференцій, симпозіумів, з'їздів; дисертації та автореферати дисертацій; патенти, тощо. З метою більш ефективного представлення інформації в системі наукових комунікацій використовуються сучасні телекомунікаційні засоби зв'язку, що функціонують поряд з традиційними.

Загальновідомо, що науковий та соціально-економічний розвиток держави залежить від якості інформаційного забезпечення науки. Україна володіє вагомим науково-технічним та кадровим потенціалом. Наша держава з 48-мільйонним населенням має один з найвищих у світі індексів освіченості (98%), потужний інтелектуальний потенціал.

Якість інформаційного забезпечення медичної науки, практичної охорони здоров'я та навчально-виховного процесу значною мірою залежить від рівня кваліфікації та професійних знань бібліотечних працівників. Сьогодні мережа медичних бібліотек України нараховує 928 бібліотек різного рівня, в яких працює 2190 бібліотечних працівників. Із них – 1287 – з вищою освітою, в

т. ч. з вищою бібліотечною освітою 782 працівники; решта працівників мають вищу педагогічну, економічну, тощо. Основні тенденції, що спостерігаються протягом останніх років – це: нестабільність кадрового складу, плінність кадрів, що пов'язана з низькою заробітною платою, непрестижність бібліотечної професії. Всі ці фактори негативно впливають на залучення молоді до роботи в бібліотеках. З іншого боку, працівники, які присвятили своє життя улюбленій справі і мають солідний професійний досвід – здебільшого люди похилого віку. Ці протиріччя негативно впливають на рівень роботи бібліотек.

Сучасний бібліотекар за своїм призначенням повинен сприяти оволодінню новими знаннями для роботи в інформаційному суспільстві. Сьогодні особливо гостро відчувається відсутність працівників з технічною освітою – програмістів, інженерів, що стоїть на заваді в процесі впровадження сучасних автоматизованих технологій в медичних бібліотеках. Саме тому нагальною потребою є підвищення кваліфікації працівників бібліотек, поліпшення рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності, заохочення працівників бібліотек для більш ефективного інформаційного забезпечення потреб спеціалістів медичної галузі. Назріло питання і більш широкого впровадження системи безперервної бібліотечної освіти, що передбачає:

- оновлення, поглиблення професійних знань;
- знайомство з сучасними телекомунікаційними технологіями;
- одержання нових навичок та набуття додаткової спеціальності;
- атестація бібліотечних працівників.

Ефективною колективною формою підвищення кваліфікації є щорічні науково – практичні конференції для мережі медичних бібліотек України, які організує Національна наукова медична бібліотека України.

Одним з пріоритетних завдань на шляху до суспільства знань сьогодні є впровадження інформаційно-комунікативних технологій в бібліотеках з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення спеціалістів в галузі охорони здоров'я та забезпечення їх доступу до світових медичних знань.

На першому етапі інформатизації медичні бібліотеки створювали автономні автоматизовані інформаційні системи, результатом яких стало формування **електронних каталогів**, баз даних, представлення їх в Інтернеті. Згодом бібліотеки почали вирішувати проблеми **ретроконверсії**. Наразі бібліотечні електронні каталоги розвиваються за декількома напрямками: започатковані перші кроки щодо активізації інтеграційних процесів шляхом створення корпоративних електронних каталогів для спільного створення зведеного електронного каталогу періодичних видань з використанням автоматизованої системи ІРБІС.

Другим напрямком є удосконалення довідково-пошукового апарату електронних каталогів завдяки розширенню бібліографічного запису за рахунок анотацій та рефератів.

На основі повнотекстового розширення електронного каталогу започатковано створення **електронної бібліотеки**.

Враховуючи зростаючі потреби до інформаційного забезпечення сучасної моделі функціонування медичної науки, бібліотеки наполегливо шукають нові підходи до вирішення проблем представлення та транспортування знань для забезпечення доступу до них науковців. Інформаційне забезпечення науковців-медиків здійснюється шляхом надання доступу до **баз даних**, зокрема, таких як: реферативна база Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) та ННМБУ на компакт-диску серії «Медичні науки», бібліографічна база «Российская медицина», реферативна база даних НБУВ «Україніка наукова», електронні каталоги бібліотек. Широко використовуються онлайніві науково-інформаційні ресурси компанії EBSCO Information Service, видавництва Elsevier, Ovid, в рамках проекту INTAS – видавництва Springer, Blackwell Science, база даних ВООЗ Hinary.

Спостерігається активізація використання національних та зарубіжних електронних ресурсів фахівцями медичної галузі. Тому створення належних умов для комфортного доступу користувачів до знань є першочерговим завданням для системи медичних бібліотек.

Питання сьогодення, майбутнього бібліотек в інформаційному суспільстві, подальшого розвитку інформаційно-комунікативних технологій як платформи інформаційного суспільства, побудованого на знаннях вимагають всебічного обговорення, аналізу проблем та визначення перспектив.